

KULTURHISTORISK REGISTRERING

Nord-Odal kommune

Stokkebåt fra Tannsjøen

Birgitte Bjørkli

2008

INNHOLDSFORTEGNELSE:

1.0 Innledning	1
1.1 Kulturminneloven	1
1.2 Tidstabell	1
2.0 Bakgrunn	2
3.0 Områdebeskrivelse	3
4.0 Strategi og metode	3
5.0 Deltakere og tidsrom	3
6.0 Kommunedelplanen for spredt boligbygging	4
7.0 Beskrivelse og vurdering av områdene i kommunedelplanen	4
Holtet - Bunes	5
Kuggerud - Sagstua - Oppi	5
Bekkegrenda	6
Knapper - Harestad – Jonsrud	6
Sanderudgrenda – Austvatn	7
Verkensgrenda	7
Sognes	8
Heer	8
Tonerroa	9
Prærien	19
Mo- Tjernsli	10
Bruvoll – Rovelstad – Vestby	10
Øyset – Vangen – Vestre Bråten	11
Trautskogen	11
Breivika	11
Steinerud – Iler	11
8.0 Tidligere registrerte kulturminner i Nord-Odal	13
9.0 Nyregistrerte kulturminner i Nord-Odal	17
10.0 Sammenfatning og vurdering	38
10.1 Sammenfatning	38
10.2 Konklusjon	38
11.0 Litteratur	39
12.0 Figurliste	40

1.0 Innledning

Denne rapporten er utarbeidet i forbindelse med et samarbeidsprosjekt mellom Riksantikvaren, Nord-Odal kommune og Hedmark fylkeskommune. Prosjektet har foregått i flere omganger, og startet høsten 2005. Denne rapporten omhandler resultater fra de arkeologiske - og kulturhistoriske registreringene i 2005, 2006 og 2008.

En kartlegging av automatisk fredete kulturminner ble gjennomført på 1960- og 70 tallet i store deler av landet. Såkalte *øk-registreringer* kartfestet alle kjente arkeologiske kulturminner i Norsk Økonomisk Kartverk.

En slik registrering av automatisk fredete kulturminner for Økonomisk kartverk (øk) ble ikke foretatt i Nord-Odal, og hensikten med prosjektet var derfor å få en oversikt over kulturminnene i kommunen.

1.1 Kulturminneloven

Automatisk fredete kulturminner etter Kulturminneloven er:

- Kulturminner som er fra før 1537 (førreformatoriske).
- Erklærte stående automatisk fredete byggverk fra perioden 1537-1649.
- Samiske kulturminner som er eldre enn 100 år.
- Alle kulturminner på Svalbard som er eldre enn 1945.
- Funn under vann som er eldre enn 100 år.

1.2 Tidstabell

Tidsperiode	Arkeologisk periodebetegnelse	Ukalibrert alder	Kalenderår
Eldre steinalder	Tidligmesolitikum (TM)	10000 – 9000 BP	BC 9200 – 8050
	Mellommesolitikum (MM)	9000 – 7500 BP	BC 8050 – 6400
	Senmesolitikum (SM)	7500 – 5200 BP	BC 6400 – 4000
Yngre steinalder	Tidligneolitikum (TN)	5200 – 4600 BP	BC 4000 – 3300
	Mellomneolitikum A (MNA)	4600 – 4200 BP	BC 3300 – 2800
	Mellomneolitikum B (MNB)	4200 – 3800 BP	BC 2800 – 2400
	Senneolitikum (SN)	3800 – 3500 BP	BC 2400 – 1800
Bronsealder	Eldre bronsealder (EBA)	3500 – 2900 BP	BC 1800 – 1000
	Yngre bronsealder (YBA)	2900 – 2500 BP	BC 1000 – 500
Eldre jernalder	Førromersk jernalder (FRJ)	2500 – 2010 BP	BC 500 – 0
	Romertid (ROM)	2010 – 1680 BP	AD 0 – 400
	Folkevandringstid (FVT)	1680 – 1500 BP	AD 400 – 570
Yngre jernalder	Merovingertid (MVT)	1500 – 1210 BP	AD 570 – 800
	Vikingtid (VT)	1210 – 1050 BP	AD 800 – 1030
Middelalder (MA)		1050 – 320 BP	AD 1030 – 1537

2.0 Bakgrunn

Hensikten med registreringen var å kartlegge automatisk fredete kulturminner i Nord-Odal kommune, og gi en oversikt over disse for å kunne ta hensyn til kulturminner og kulturlandskap i arealplansammenheng. Arkeologiske registreringer som er foretatt i kommunen i forbindelse med tidligere utbygging er få, og det foreligger ikke en samlet oversikt over automatisk fredete kulturminner.

Nord-Odal Slektshistorielag og interesserte lokalpersoner har tidligere utført noe registreringsarbeid. Dette gjelder i stor grad utmarksminner, som for eksempel kullgroper og kullmiler, og anlegg knyttet til jernutvinning og jakt. Også nyere tids kulturminner som seterområder og gruvevirksomhet er kartfestet.

Høsten 2006 ble Nordre Odalen Kulturminnelag startet. Lagets virksomhet skal i større grad omfatte arbeid og registrering av både nyere tids- og automatisk fredete kulturminner.

Alle nyregistreringer er kartfestet med GPS og lagt inn i Askeladden. Dette gjelder også løse fornminner/gjenstander som er innlevert til Kulturhistorisk Museum i Oslo.

Fig. 1: Kartutsnitt over Nord-Odal og den sørvestlige del av Hedmark.

3.0 Områdebeskrivelse

Nord-Odal kommune ligger lengst sørvest i Hedmark fylke. Mot vest grenser kommunen mot Akershus fylke og Eidsvoll kommune, mot nord til Stange kommune og i øst grenser kommunen til Solør og Grue Finnskog, og i sør mot Sør-Odal kommune.

Store deler av kommunen består av skogs- og utmarksområder. Rundt Storsjøen og Råsen er det imidlertid godt jordbruksland og gårdsbruk i drift.

4.0 Strategi og metode

Metoden som ble benyttet under registreringsarbeidet var visuell overflateregistrering.

Registrerte lokaliteter og arkeologiske enkeltfunn av er hovedsaklig målt inn med GPS og lagt inn i Askeladden.

Alle tidligere registreringer, kjente kulturminner og innleverte gjenstandsfunn ble gjennomgått. Alle gjenstander fra Nord-Odal på Universitetets Oldsakssamling ble fotografert. Funnstedene for disse ble målt inn med GPS og lagt inn i Askeladden.

5.0 Deltakere og tidsrom

Registreringsarbeidet ble utført av arkeolog Birgitte Bjørkli, og det ble i 2005 brukt 8 ukeverk i felt, samt 2 ukeverk til etterarbeid.

I 2006 deltok også arkeolog Rolf L. Bade. Det ble brukt 4 ukeverk i felt og 4 ukeverk til rapport.

I 2007 deltok arkeolog Heidi Haugene. Det ble brukt 2 ukeverk i felt, og 2 uker til rapport. I tillegg deltok Pål Nymoen fra Norsk Sjøfartsmuseum i Oslo i arbeidet med dokumentasjon og kartfesting av stokkebåter.

Flere personer fra *Nordre Odalen kulturminnelag* var aktive i registreringsarbeidet, blant disse var Ola Kolstad, Ingegerd Tronbøl, Hans Fredrik Haug, Gunnar Nygård, Henry Nybakk, Ola Tangen og Ragnar Krogsrud.

6.0 Kommunedelplanen for spredt boligbygging

I kommunedelplanen for 2006 la kommunen ut tomtearealer til spredt boligbygging i utvalgte områder. Områdene dette gjelder ligger ofte i overgangssonene mellom dyrkamarka og opp mot den tilgrensende skogen. Det ble også lagt ut tomtearealer innenfor allerede bebygde områder, og i skogs- og utmarksområder.

I denne forbindelse ble alle aktuelle områder undersøkt, og det ble registrert etter synlige kulturminner innenfor de ulike planforslagene.

Dette arbeidet inkluderte i tillegg til visuell overflateregistrering en gjennomgang av tidligere registrerte funn på gårdene. I utmarks- og skogsområdene ble det foretatt fullstendige registreringer, og alle deler av planen med jordbruksområder og dyrkamark er synfart.

De fleste av jordbruksområdene må imidlertid undersøkes før eventuell utbygging (maskinell flateavdekking eller prøvestykkig etter ikke synlige kulturminner under bakkenivå).

Kommunen er i første omgang interessert i å bevare jordbruksområder og bevaringsverdige kulturlandskap, samt å skjerme disse områdene for utbygging.

Dette registreringsarbeidet vil lette saksgangen i forbindelse med framtidige arealplansaker i kommunen.

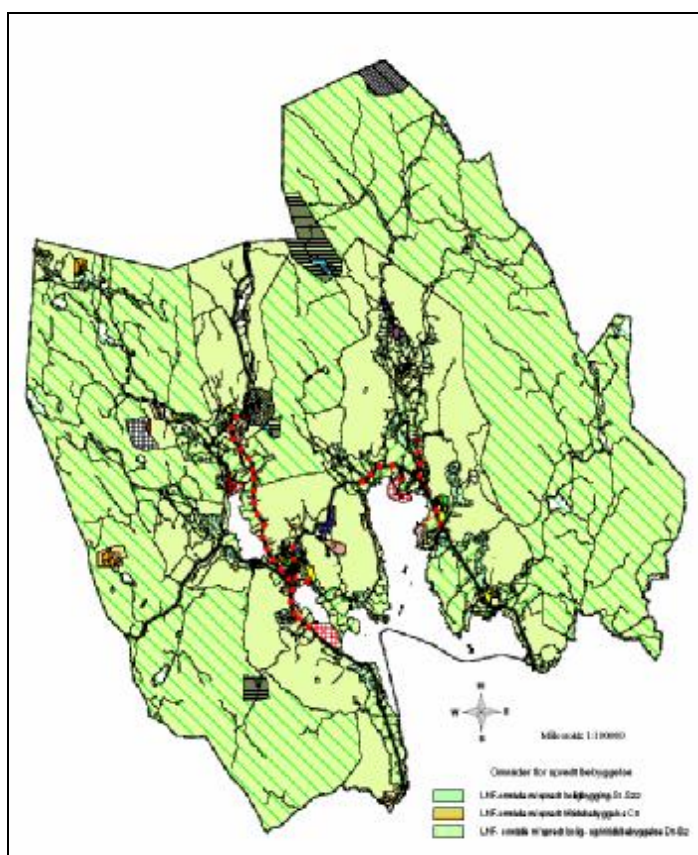

Fig. 2: Kart over områdene for spredt boligbygging.

7.0 Beskrivelse og vurdering av planområdene i kommunedelplanen

Holtet – Bunes

Det meste av området er ulendt og kupert, fuktig og myrete. Store deler av vegetasjonen består av spredt barskog med stor stein og mosekledd undergrunn. Her er det mørkt og lite dagslys. Nedenfor kraftlinjetraséen er skogen mindre fuktig, og terrenget flater noe ut, før det skrår bratt ned mot veien og bebyggelsen. Rett i overkant av veien er skogen mer åpen og lys. Her er løvskogen dominerende, med stor bjørk og ungratt og noen åpne hogstområder innimellom. Det ligger en liten rydningsrøys på åpen flate i skogen ved veien. Denne er sannsynligvis etterreformatorisk, og ble ikke registrert.

All dyrkamark innenfor planområdet må undersøkes arkeologisk før utbygging.

I Svennebyområdet er det gjort flere funn. Ingen av disse ligger innenfor områdene som ønskes lagt ut til spredt boligbygging.

Tidligere registrerte kulturminner i området:

C12587. Konisk kjerne av flint, Bunes av Svenneby, gnr. 38 bnr. 8. **Ask. ID 108302**

C26140. Øks av jern, Svenneby gnr. 38. **Ask. ID 108299**

C12586. Enkel skafthullsøks, under Svenneby gnr. 38.

C88169. Sverd av jern, middelalder, Svenneby gnr. 38. **Ask. ID 108315**

C26318. Øks av jern, Vestre Krattebøl, gnr. 37 bnr. 4. **Ask. ID 108301**

Kuggerud – Sagstua - Oppi

Området består for det meste av dyrkamark, beite- og slåttemark, med noe skog i ytre deler. Det ligger høyt og stort sett med god utsikt mot Storsjøen. Bebyggelsen er spredt, med hytter i den øvre delen av området, og små gårdsbruk og bolighus nedover mot Kuggerud. Flere små og store rydningsrøyser ligger i overgangssonene mellom inn- og utmark, spesielt opp mot skoggrensen.

Hele planområdet representerer et spesielt bevaringsverdig kulturmiljø som krever god planlegging før eventuell utbygging. Det ble under registreringene i 2005 og 2006 gjort funn av flere automatisk fredete kulturminner (**Ask. ID 108278, Ask. ID 108279, Ask. ID 108280, Ask. ID 108281, Ask. ID 108316, Ask. ID 108317**).

All dyrkamark innenfor planområdet må undersøkes arkeologisk før utbygging.

Tidligere registrerte kulturminner i området:

Det er gjort funn på gnr. 54 Austvatn C25386 a-c. **Ask. ID 108312**

Funnet kommer ikke i konflikt med planen.

Bekkegrenda

Øverste del

Området består av spredt bosetning og flere typer byggetradisjon, dyrkamark, og noen skogpartier. Ulik bebyggelse, med blant annet hytter opp mot skogen, og små gårdsbruk nedover dalen. Ikke noe av bebyggelsen ser ut til å være spesielt gammel. Landskapet er skrånende mot dalbunnen og elva. Mye av landskapet ser nydyrket ut. Endel gjengrodd beitemark.

Nederste del

Området er dominert av spredte småbruk med både dyrka- og beitemark. I sørøstlige del er det mer skog, og mektige hogstområder nær skytebanen. Her er skogen ryddet, med småbusker og kratt.

Undergrunnen er fuktig med mye stor stein og mose, ulendt og lite fremkommelig terreng. Vegetasjonen består av blandingsskog med gran og barskog, som er tilvokst med småbjørk og kratt. Enkelte deler av skogen, spesielt i nærheten av "hovedveien" er flatere og har tørrere skogsbunn. Her er potensialet for kulturminner større, men ingenting ble observert. Området har generelt lite potensiale for kulturminner og det er ikke kjent automatisk fredete kulturminner innenfor området.

Knapper – Harestad – Jonsrud

En stor del av området omfatter bratte skogsområder langs venstresiden av hovedveien. Her er det lite potensial for kulturminner. Veien fører opp til et høyereliggende og flatere parti med spredt bebyggelse og små gårdsbruk.

Dyrkamarka langs veien representerer sannsynligvis tidlig dyrking, og har stort potensial for kulturminner under markoverflaten. Området opp mot Jonsrud er stort sett bebygget, med hytter, hus og små bruk. Noe skog og slåttemark innimellom gårdene. Det ble under registreringene i 2008 registrert et automatisk fredet kulturminne på øvre Knapper, et jernvinneanlegg som ser ut til å ha vært i bruk i eldre og yngre jernalder. **Ask. ID 114975**

All dyrkamark innenfor planområdet må undersøkes arkeologisk før utbygging.

Tidligere registrerte kulturminner i området:

C12588. Spydspiss av jern, Knapper gnr. 47. **Ask. ID 108291**

Det er også gjort funn av en skraper av flint på Knapper, denne er ikke gjenfunnet i Oldsakssamlingens katalog.

Sanderudgrenda – Austvatn

Området ved Sanderud består av gammelt og bevaringsverdig kulturlandskap med dyrkamark, slåttemark, rydningsrøyser og steingarder. Her kreves det god planlegging før eventuell utbygging. Det er stort potensial for funn av fornminner under markoverflaten på alle de øverste gårdene. De skogkledte områdene mellom gårdene er uten særlig potensiale for kulturminner.

Området mellom Sanderud og Lerdalen består for det meste av nyere hus og hytter, noen småbruk, beitelandskap og dyrkamark skilt av partier med tilvokst blandingsskog og småkratt. Skogsområdene er småkupert med mye berg i dagen og har lite potensiale for kulturminner.

Området fra Dånåsen og ned mot Lerdalen er stort sett bebygd og her er veier og skogsbilveier som bryter opp skogsområdene. Dyrkamarka og kulturlandskapet rundt Lerdalen (mot LNF) er bevaringsverdig og har stort potensiale for kulturminner.

All dyrkamark innenfor planområdet må undersøkes arkeologisk før utbygging.

Tidligere registrerte kulturminner i området:

C35016. Buttnakket bergartsøks, Vatne av Trøseid, gnr. 53 bnr.34. **Ask. ID 108322**

C12241. Slipt flintøks, Austvatn/Lerdalen, gnr. 54 bnr 5-7. **Ask. ID 108318**

C25404. Gjenstand med hull. Kan være vevtyngde eller fiskesøkke. **Ask. ID**

Verkengrenda

Området rundt Rud – Føskerbråten og Klengerud består av spredt boligbebyggelse av ulikt slag. Mye fin og frodig dyrkamark og bevaringsverdig kulturlandskap som krever god planlegging før eventuell utbygging. Her er stort potensiale for kulturminner under markoverflaten. Omradet nærmere Verket, øst for veien mot Verket, består av tilvokst skog med småbjørk og kratt, skogsbilveier og tilgrodd beitemark. Her er det ikke potensiale for kulturminner.

All dyrkamark innenfor planområdet må undersøkes arkeologisk før utbygging.

Tidligere registrerte kulturminner i området:

C12269. Enkel skafthullsøks av bergart, Føsker, gnr. 20. **Ask. ID 108323**

C23837. Pilspiss av jern, Rud gnr. 18. **Ask. ID 108293**

Det skal i følge bygdeboka (Kirkeby 1966) ha ligget en gravhaug på Løkker av Sand. Denne kaltes Tusshaugen, og ble fjernet på 1970-tallet.

Sognes

Det høyestliggende området rundt, og nord for Linderud består av gammel hyttebebyggelse og noen moderne bolighus. Det er griskrendt, uten særlig dyrkamark, og med mye fjell og bergskjær i dagen. Innimellom husene er det nydyrket og pløn. Skogsområdene er bratte og med lite potensiale for kulturminner.

Det skal i følge bygdeboka (Kirkeby 1966) ha ligget en gravrøys på Sognesnabben.

Det skal også ha vært gravhauger på Bjelker som visstnok ble fjernet i løpet av 1960-tallet. På Bjelker er det også funnet en pilspiss av flint fra yngre steinalder. Denne er ikke registrert i Oldsakssamlingens fornminnedatabase.

Heer

Skogsområdet sørvest for Heer er bratt og ufremkommelig med mye berg og knauser i dagen.

Det er gjort funn av en spydspiss av jern i skogen, i forbindelse med en mulig dyregrav.

Resten av området består av små gårdsbruk, både gammel og ny rydning, bolighus og hytter.

Bevaringsverdig kulturlandskap kun i områdene rundt gårdene Heer og Frisvoll. Øst i området, (Nybakk) mot Sand, er det god utsikt mot Råsen. Her består landskapet av spredt småskog, beitemark, dyrka- og slåttemark. Langs elveleiet opp mot skogen ved Nybakk er landskapet bratt og lite tilgjengelig. Her er det ikke potensiale for kulturminner.

All dyrkamark innenfor planområdet må undersøkes arkeologisk før utbygging.

Det var ikke tidligere registrert kulturminner i området, men undertegnede ble under registreringsarbeidet forevist en spydspiss av jern fra Heer. **Ask. ID 108292**

På Sollaust, gbnr. 14/1 ble det i 2007 registrert en steinalderbolass. Lokaliteten ligger helt i strandkanten på Råsen og er delvis dekket av vann. Undergrunnen består av grovkornet sand og småstein. Det var funn av kull på lokaliteten. **Ask. ID 114976**

Tonerroa

Nederste delen av området består av åpen lauvskog, dominert av bjørk. Det meste ser ut til å være gammel, tilvokst beitemark.

Øverste del av området er mer eller mindre bebygd med ulke typer hus, hytter og småbruk i varierende typer byggestil. Det meste ser ut til å være under 100 år gammelt. Området har noe skog, beite og slåttemark og noe nydyrking. Terrenget er jevnt stigende opp mot Tonerskogen. Området har potensiale for kulturminner i store deler av de nedre skogsområdene.

Det ble under registreringen i 2005 registrert en verneverdig steingard, og i 2006 ble det funnet deler av en geil (gutu) som går fra Fjell og opp Tonerskogen. Denne følger den eksisterende vei på høyre side opp mot Toner, (**Ask. ID 108311**). Det ble også registrert et mulig førreformatorisk skiferbrudd på Fjell (**Ask. ID 108310**).

All dyrkamark innenfor planområdet må undersøkes arkeologisk før utbygging.

Det er gjort funn av flere fornminner på Fjellgårdene (gnr. 40 - 42), de fleste av disse er innlevert til Oldsakssamlingen. Ingen av funnene befinner seg innenfor planområdet.

Tidligere registrerte kulturminner i området:

C6823. Enkel skafthullsøks av bergart. Fasettert mot eggen. Skadet. **Ask. ID 108309**

C17237. Enkel skafthullsøks av bergart. Miniatur. **Ask. ID 108309**

C17236. Enkel skafthullsøks av bergart. Liten og "hjemmeproduert". **Ask. ID 108309**

C25539. Flekkekniv av flint. Ryggflekke med retusj langs begge sidekanter. **Ask. ID 108309**

Prærien

Den øverste delen av området er noe bebygd, med små gårdsbruk, hytter og bolighus. Dette området har ikke potensiale for kulturminner.

Skogsområdet i den nederste delen av området består av tørr morene med furu og gran. Her er det et stort potensiale for utmarksminner.

Det er ikke tidligere registrert automatisk fredete kulturminner i området.

Mo – Tjernsli

Området strekker seg langs den høyre siden av veien mellom Mo sentrum og til veien inn mot Tjernsli. Den nederste delen er allerede utbygd, med ulike typer bolighus og noen små gårder. Her er ulik bebyggelse, noe dyrkamark og beitemark. Denne delen av området har ikke potensiale for kulturminner.

Skogsområdene er bratte, med små koller og mye fjell i dagen. Innimellom finnes flatere partier, men disse er fuktige og myrholdige og uten potensiale for kulturminner.

All dyrkamark innenfor planområdet må undersøkes arkeologisk før utbygging.

På Mo skal det tidligere ha stått flere gravhauger, disse eksisterer ikke i dag. Det er tidligere sendt inn funn fra området til Oldsakssamlingen som ikke kommer i konflikt med planen. Det er i tillegg gjort funn av en pilspiss av skifer i utkanten av Storsjøen/Stormoen som ikke er registrert i Oldsakssamlingens katalog.

Tidligere registrerte kulturminner i området:

C20576. Skaftefurekølle av bergart, Stormoen, gnr. 48. **Ask. ID 108303**

C25575 a-b. 2 pilspisser av jern, Elsmo, gnr. 51 bnr 36. **Ask. ID 108304**

Funnene kommer ikke i konflikt med planen.

Bruvoll – Rovelstad – Vestby

Området består for det meste av fortettede boligområder med gammel og ny bebyggelse, eller store gårdsbruk med tilhørende dyrkamark og bevaringsverdig, gammelt kulturlandskap.

Dyrkamarka har stort potensiale for kulturminner under markoverflaten. Det må i hver enkelt byggesak vurderes individuelt hvilket potensiale områdene innehar før det tillates bygging.

All dyrkamark innenfor planområdet må undersøkes arkeologisk før utbygging.

Det finnes ikke kjente kulturminner innenfor det foreslåtte planområdet men det er imidlertid gjort funn i nærområdene.

På Korsholen er det også registrert en kullgrop (C88004) og en tjæremile (C88003) som begge er frigitt og undersøkt av Universitetets Oldsakssamling.

Det ble under registreringen i 2005 gjort funn av flere kullgroper og fangstgraver i Haugskogen, og en gravhaug på innmarka til hovedgården på Haug (Ask. ID 108282).

Tidligere registrerte kulturminner i nærområdet:

C4669 Flintdolk fra bronsealder, Tjernli under Trauten, gnr. 25 bnr 60. **Ask. ID 108321**

Funnet kommer ikke i konflikt med planen.

Øyset – Vangen – Vestre Bråten

Mesteparten av den nedre delen av området består av dyrka- eller slåttemark. Noen av de større jordene kan imidlertid ha stort potensiale for kulturminner under markoverflaten.

Utmarkssområdene som ønskes tilrettelagt for utbygging har ikke potensiale for kulturminner.

Til tross for at det ikke er stort potensiale for fornminner må dyrkamarka undersøkes arkeologisk før eventuell utbygging.

Trautskogen

Det er ikke kjent automatisk fredete kulturminner innenfor planområdet men området har stort potensiale for fornminner i utmark og må undersøkes bedre før eventuell utbygging. Dette området ble ikke godt nok undersøkt under registreringen.

Tidligere registrerte kulturminner innenfor området:

Det eksisterer flere etterreformatoriske kulturminner i Trautskogen, bl.a. Trautgruva som skal være tatt i bruk rundt 1770, og kirkestedene ved Dalsrud og Sørbråten. Det er funnet en gravhaug fra jernalder på Hagajordet gravplass (**Ask. ID 108284**).

Brevika

Skogsområde på nedsiden av hovedveien mellom Mo og Austvatn. Hele området består av blandingsskog dominert av gran. Skogbunnen er ujevn og fuktig, med noen tørrere partier.

Skogen grenser mot dyrkamark ned mot Storsjøen, men ingenting av denne blir berørt.

Området har ikke potensiale for kulturminner.

Det er ikke tidligere registrert automatisk fredete kulturminner innenfor området.

Steinerud-Iler

Området ligger på grensen til Sør-Odal og opp mot seterområdene på Kroken. Det er dominert av kupert skogsterreng med ung blandingsskog. Undergrunnen er berglendt og dominert av stor stein. Noe fuktig. Området har lite potensiale for kulturminner.

Det er ikke kjent automatisk fredete kulturminner innenfor området.

8.0 Tidligere registrerte kulturminner i Nord-Odal

C12587. Konisk kjerne av flint, Bunes av Svenneby, gnr. 38 bnr. 8. Ask. ID 108302

C26140. Øks av jern, Svenneby, gnr. 38. Ask. ID 108299

C12586. Enkel skafthullsøks, under Svenneby gnr.38.

C88169. Sverd av jern, middelalder, Svenneby gnr. 38. Ask. ID 108315

C26318. Øks av jern, Vestre Krattebøl, gnr. 37 bnr. 4. Ask. ID 108301

Fig. 3: Øverst fra venstre: C12587 Konisk kjerne av flint, eldre steinalder, C26140 Øks av jern fra middelalder. Nederst fra venstre: C12586 Enkel skafthullsøks fra yngre steinalder, C26318 Øks av jern fra vikingtid.

C25386 a-c. Skaftefurekølle av bergart

Enkel skafthullsøks

Retusjert flintavslag

Fig. 4: C25386 a-b-c Skaftefurekølle øverst til venstre, enkel skafthullsøks i midten (skafthullet ikke fullført), retusjert flintavslag til høyre.

C12588. Spydspiss av jern, Knapper gnr. 47. Ask. ID 108291

Fig 5: C12588 Spydspiss av jern fra middelalder:

C35016. Buttnakket bergartsøks, Vatne av Trøseid, gnr. 53 bnr.34. Ask. ID 108322

C12241. Slipt flintøks, Austvatn/Lerdalen, gnr. 54 bnr 5-7. Ask. ID 108318

Fig. 6: Øverst fra venstre: C35016 Buttnakket bergartsøks, eldre steinalder, C12241 Breddegget flintøks, yngre steinalder, Under: C35016 Gjenstand med hull.

C12269. Enkel skafthullsøks av bergart, Føsker, gnr. 20. Ask. ID 108323

C23837. Pilspiss av jern, Rud gnr. 18. Ask. ID 108293

Fig. 7: Fra venstre: C12269 Enkel skafthullsøks fra yngre steinalder/bronsealder Under: C23837 Pilspiss av jern fra yngre jernalder.

C6823. Enkel skafthullsøks av bergart. Fasettert mot eggen. Skadet. Ask. ID 108309

C17237. Enkel skafthullsøks av bergart. Miniatur. Ask. ID 108309

C17236. Enkel skafthullsøks av bergart. Liten og ”hjemmeprodusert”. Ask. ID 108309

C25539. Flekkekniv av flint. Ryggflekke med retusj langs begge sidekanter. Ask. ID 108309

Fig. 8: Fra venstre: C25539 Ryggflekke av flint (kniv), steinalder/bronsealder, C17237 Enkel skafthullsøks, miniatur, yngre steinalder, C6823 Enkel skafthullsøks med fasettert egg, yngre steinalder.

C20576. Skaftefurekølle av bergart, Stormoen, gnr. 48. Ask. ID 108303

C25575 a-b. 2 pilspisser av jern, Elsmo, gnr. 51 bnr 36. Ask. ID 108304

Fig. 9: Fra venstre: C25575 a-b Pilspisser av jern fra vikingtid, C20576 Skaftefurekølle fra bronsealder.

C4669 Flintdolk fra bronsealder, Tjernli under Trauten, gnr. 25 bnr 60. Ask. ID 108321

Fig. 10: C4669 Flintdolk fra bronsealder.

C4065: Skafthullsøks av bergart. Yngre steinalder. Garvik, gnr. 52. Ask. ID 108305

C12086: Bryne av kvartsitt. Vikingtid. Sand, gnr. 35. Ask. ID 108296

C28617: Flateretusjert pilspiss av flint. Yngre steinalder/bronsealder. Skjeppestad, gnr. 30. Ask. ID 108295

C12084: Skafthullsøks av bergart. Yngre steinalder. Sand, gnr. 35. Ask. ID 108297

Fig. 11: C28617 Flateretusjert pilspiss av flint fra bronsealder, C4065 Enkel skafthullsøks med fasettert egg fra yngre steinalder, C12086. Bryne av kvartsitt fra vikingtid

9.0 Nyregistrerte kulturminner i Nord-Odal

Kullmile. Trautskogen. Ask. ID 97118

Beskrivelse:

Flatmile, 12 x 12 meter i diameter.

Mila er flat, sirkulær i formen, med en voll ca 1-2 meter bred rundt hele anlegget. Den er ca 0,5 – meter høy, og bevokst med småbusk, gress og kratt.

Beliggenhet:

Ligger i tett blandingsskog, med overvekt av gran og furu, i svakt hellende terreng. Mila ligger i et område som kan ha tilknytning til Trautgruva på Trautskogen, og aktiviteten må sannsynligvis sees i sammenheng med denne.

Gnr. 25 Bnr. 1, 6.

Datering:

Etterreformatorisk, kan knyttes til driften av Trautgruva som var i drift fra 1770 – 1830.

Steingard/Steingjerde. Fjell

Beskrivelse:

Steingarden er mellom 1,5-2 meter bred, og mellom 1-2 meter høy. Det kan være opp mot 1 - 2 kilometer langt.

Den er bygd opp som en ”kassestruktur”, det vil si at den er tørrmurt langs ytterkantene, med plass for mindre, og rundere stein i midten av strukturen. Steingarden har antagelig fungert som en fast plass for rydding, der stein har blitt lagt/kastet hver vår i forbindelse med rydding av åkeren. I tillegg har det også markert et klart skille mellom inn- og utmark, og eventuelt fungert som grenseskille.

Beliggenhet:

Steingarden følger veien som går fra Nedre Fjell, opp mot hovedveien og deretter videre opp mot Øvre Fjell.

Den ble i følge Ola Kolstad bygget etter 1930, da det ble foretatt en nyrydding av de nederste områdene på Fjell.

Det er overveiende sannsynlig at steingarden er mye eldre, og at det representerer en kontinuerlig rydding over flere generasjoner. Steingjerdets massive lengde og bredde tilsier at det har vært i bruk lenge, og at det sannsynligvis ble konstruert allerede under den første ryddingen av området da det ble tatt opp til jordbruksformål.

Steingarden utgjør uten tvil en bevaringsverdig del av et spesielt og førreformatorisk kulturlandskap på Fjell.

Gnr. 41.

Datering:

Steingarden har trolig vært i bruk fra eldre jernalder og opp i nyere tid. Kan også være eldre enn dette, da flere funn av fornminner på Fjellgårdene viser aktivitet helt fra steinalder. Det er blant annet gjort funn av flere enkle skafthullsøkser, som er en sterk indikator på at et tidlig jordbruk ble tatt opp i dette området allerede i siste del av yngre steinalder.

Den ble i følge Ola Kolstad bygget etter 1930, da det ble foretatt en nyrydding av de nederste områdene på Fjell.

Det er overveiende sannsynlig at steingarden er mye eldre, og at det representerer en kontinuerlig rydding over flere generasjoner. Steingjerdets massive lengde og bredde tilsier at det har vært i bruk lenge, og at det sannsynligvis ble konstruert allerede under den første ryddingen av området da det ble tatt opp til jordbruksformål.

Fig. 12: Fra venstre: Steingard på Fjell mot N. Høyre: Steingarden på Fjell mot VNV.

Gravhaug. Brustad. Ask. ID 108246

Beskrivelse:

Haugen er en stor rundhaug, ca 10 x 14 meter i diameter, og om lag 3-4 meter høy. Mot nord er kanten av haugen utflytende fordi det her er tatt ut noe masse. Haugen består av sand og grusblandet masse med noe stein, og den er gresskledt over det hele. Noe småbusk og kratt på haugen. Den har vært brukt til diverse formål i ettertid, og det er blant annet en barnesklie og en utkikksrampe på haugen.

Beliggenhet: Haugen ligger om lag 5-10 meter øst for bolighus fra 1950 – 60 tallet, på Brustad, midt på gårdsplassen/innmarka på gården.

Gnr. 51 Bnr.12, 15.

Datering: Sannsynlig datering er vikingtid.

Fig. 13: Fra venstre: Haugen på Nystua mot nord. Høyre: Haugen på Brustad mot øst.

Gravhaug. Nystua. Ask. ID 108258

Beskrivelse:

Haugen er mer eller mindre sirkulær i formen, tydelig avgrenset, 7 x 7 meter i diameter og 3 - 4 meter høy. Den er gresskledd med noe småkratt. Gjenbrukt som potetkjeller.

Beliggenhet:

Haugen ligger på innmarka på gården, rett ved innkjørselen til hovedhuset, og et par meter fra låven på gården.

Gnr. 54 Bnr.10.

Datering: Yngre jernalder – Vikingtid.

Gravrøys. Kuggerud. Ask. ID 108278

Beskrivelse:

Avlang, steinbygget røys, der den nederste delen er tørrmurt rundt hele anlegget. Den har en jevn, oval og lite tilfeldig form. Den er ca 6 x 9 meter i diameter og rundt 2 – 3 meter høy.

Det er en plyndringsgrav i midten av røysa, og det har blitt tilført noe stein i ytterkantene av røysa ved senere rydding av åkeren rundt.

Beliggenhet:

Røysa ligger på innmarka til gården på den øverste delen av bebyggelsen på Kuggerud. Den befinner seg midt på dyrkamarka, i et bevaringsverdig kulturlandskap opp mot skogsområdene i denne delen av Nord-Odal. Beliggenheten er spesiell, med god utsikt til Storsjøen mot vest og sør.

Rett øst for gravhaugen er det registrert en utflytende rydningsrøys. Det er usikkert om denne er førreformatorisk, men den er en del av kulturlandskapet i dette området, der den førindustrielle driftsformen ennå setter sitt preg på landskapet på grunn av gårdens marginale plassering helt i utkanten av de lettere tilgjengelige jordbruksområdene lenger ned mot Storsjøen.

Gnr. 56 Bnr. 11.

Datering: Bronsealder

Fig. 14: Gravrøys på Kuggerud mot SØ.

Rydningsrøys. Kuggerud/Oppi. Ask. ID 108279

Beskrivelse:

Tydlig rydningsrøys i denne delen av Kuggerudområdet, stor og ujevn i formen, ca 6 x 8 meter i diameter og 1-2 meter høy. Den består av middels til stor stein.

Beliggenhet:

Røysa ligger utsatt til, tett inntil bilveien, på innmarka på gården.

Rydningsrøyser utgjør en viktig del av kulturlandskapet på Øvre Kuggerud.

Mange av disse er enkeltliggende røyser som ligger i utkantsonene av dyrkamarka, i skogkanten. Flere av disse er små og ujevne i formen, rundovale og avlange. Hvor mange rydningsrøyser det dreier seg om er usikkert, men flere kan være førreformatoriske.

Gnr. 56.

Datering: Bronsealder – Jernalder.

Fig. 15: Venstre: Gravrøys på Kuggerud mot VNV. Høyre: Steingard på Kuggerud mot N.

Gravrøys. Kuggerud/Oppi. Ask. ID 108280

Beskrivelse:

Røysa er en godt markert gravrøys. Den er oval, ca 6 x 10 meter i diameter, og 1 –2 meter høy. Den består av små og mellomstor stein, og noe av topplaget/overflaten består trolig av slåttestein som er kastet opp på røysa ved dyrking og slåkking i årenes løp.

Beliggenhet:

Ligger like ved gårdstunet på gården Oppi, på kanten av, og i forlengelsen av et flatt berg mellom gresskledte jorder. Røysa ligger innenfor kulturlandskapet i området og med god utsikt mot sør og sørvest.

Ligger på innmarka på gården.

Gnr. 56 Bnr. 7.

Datering: Bronsealder - Jernalder.

Steingard/Steingjerde. Kuggerud/Oppi. Ask. ID 108281

Beskrivelse:

Gjerdet er ca 1,5 meter bredt, og opp mot 1 meter høyt. Gjerdet utgjør sannsynligvis rydning over et lengre tidsrom, med større stein i ytterkantene av gjerdet, som støtter opp om mindre rydningsstein inn mot den midterste delen av gjerdet.

Beliggenhet:

Langs dyrkamark, og i et belte som skiller inn- og utmark.

Steingarden markerer et klart skille mellom inn- og utmark, og det utgjør uten tvil en bevaringsverdig del av kulturlandskapet i området, med rydningsrøysar, graver, gamle veifar og geil.

Gnr. 56 Bnr. 7.

Datering:

Det er overveiende sannsynlig at steingarden representerer en kontinuerlig rydding over flere generasjoner. Steingjerdets lengde og bredde tilsier at det har vært i bruk lenge, og at det sannsynligvis ble konstruert allerede under den første ryddingen av området da det ble tatt opp til jordbruksformål.

Steingarden utgjør en bevaringsverdig del av et gammelt og spesielt kulturlandskap på Kuggerud.

Gravhaug. Haug. Ask. ID 108282

Beskrivelse:

Rundhaug, godt markert, 6 x 6 meter i diameter og 1 – 1,5 meter høy.

Flat, gresskledd lav haug, med jord og steinblandet torv og grus.

Beliggenhet:

Ligger på innmarka på gården Haug med utsikt mot gammel ferdselsåre. Den ligger i utkanten av dyrkamarka som tilhører den nåværende gården Haug.

Haugen ligger svært sentralt plassert i forhold til utsyn mot vest og nordvest.

Det skal i følge bygdeboka (B.Kirkeby 1966) ha vært et gravfelt med minst 3 gravhauger på Haug. Disse ble ikke gjenfunnet, og kan i følge Hans Fredrik Haug ha blitt fjernet i forbindelse med bygging av ny idrettsplass.

Gnr. 27 Bnr. 12.

Datering: Eldre jernalder.

Fig. 16: Fra venstre: Haugen på Haug mot vest. Høyre: Kirketufta på Jugramoen i snø, mot øst.

Kirketuft. Jugramoen, Mo. Ask. ID 108283

Beskrivelse:

Kirketuft markert med stein, Jugramo, Stormoen.

I følge B. Kirkeby (1966:364-365) var Mo kirke 8-laftet. På tidlig 1700-tall var den i god stand med unntak av at bordkledningen og det spontekte taket trengte tjærebreing. Kirken hadde to dører, en i koret og en i våpenhuset. Støpulen var satt opp av bindingsverk i vestre ende av kirketaket, og var uten tårn.

Ornamentene var kalk og disk, og fonten bestod av en trekubbe med et lite messingfat.

Altertavla var av snekkerarbeid, og malt. Prekestolen var i god stand, men både alterduken og alterkledet var utslitt. Kirken hadde en liten klokke. Kirkeeierne mente at Mo kirke var unødvendig og burde legges ned.

Beliggenhet:

Kirketufta ligger på Stormoen, innenfor et lavt steingjerde med smijernsport, Mo gamle kirkegård med der tilhørende gravstein.

Gnr. 48.

Datering: Det er ikke kjent når kirka er bygd, men en kirke på Jugramo er nevnt i biskop Eysteins jordebok (Røde Bok) fra 1390-årene. Mo kirke var i følge sogneprest Peder Holter i god stand i 1732. Det ble bygd ny kirke på Mo i 1768.

Gravhaug. Hagajordet, Trautskogen. Ask. ID 108284

Beskrivelse:

Stor rundhaug, godt markert. Haugen består av grus og sandblandet jord, og den er gress og torvkledt med småkritt og trær. Haugen er i overkant av 8 x 8 meter i diameter, og den er 2-5 meter høy.

Beliggenhet:

Beliggenheten er helt spesiell, fordi den ligger i utkanten Hagajordet, et velkjent gravfelt på Trautskogen. Gravfeltet er knyttet til befolkningen som bodde øverst på Trautskogen i forbindelse jernproduksjon på 16- 1700 tallet. Forekomsten av en gravhaug i dette området kan bety at jernutvinninga har en mye eldre historie, og kan føres tilbake til jernalder-vikingtid. Dette må sees i forbindelse med kontinuerlig jernproduksjon i utmarka i denne delen av kommunen.

Gravhaugen ligger i utkanten av et skogholt med gran og furu, og tett inntil steingjerdet mot nordøst, som markerer grensen for gravfeltet.

Haugen er sannsynligvis fra vikingtid og dette viser trolig kontinuitet i bruken av området fra jernalder og fram til i dag.

Gnr. 25 Bnr. 327.

Datering: Vikingtid.

Fig. 17: Fra venstre: Haugen på Hagajordet mot øst. Høyre: Fangstgropene mot sørøst. Bare bunnen er bevart.

Fangstgrop. Dalsrud, Trautskogen. Ask. ID 108285

Beskrivelse:

Fangstgrop 1. Ligger lengst mot nordøst av de to fangstgropene. Ytre mål er ca 3,5 x 3,5 meter i diameter. Gropa er ca 1.5 meter dyp, og kun bunnen er bevart.

Fangstgrop 2. Ligger sørvest for fangstgrop 1. Den er noe mindre og grunnere, ca 2 x 2 meter i diameter, og rundt 1 meter dyp. Begge fangstgropene har sirkulær form, og en noe avrundet men spiss bunn.

Beliggenhet:

Ved et bolighus på Søbråten ligger fangstgropene tett inntil hverandre. De er noe dårlig markert, og bare bunnen av gropene er bevart. Disse ligger i dag på en gresslette/plen ca 8 meter fra øst for bilveien, og på en kant umiddelbart før terrenget skråner mot sør. Det har vært et elveleie ikke langt fra kanten av sletta, som vil ha sperret veien for dyr både mot nord og vest. Mot øst skråner terrenget kraftig. Gropene ble påvist av Henry Nybakk.

Gnr. 25 Bnr. 115.

Datering:

Anlegg av denne typen har en vid datering, og kan være førreformatoriske.

Trautgruva. Trautskogen. Ask. ID 108286

Beskrivelse:

Trautgruva er en jernmalmgruve som i dag består av en langstrakt, vannfylt dagåpning på 100 meter, med en bredde på 10 – 15 meter. Dybden er ikke kjent. Det ligger tre lignende og mindre hull i nærheten av hovedgruva.

Beliggenhet:

Trautgruva ligger i et skogsområde på Trautskogen. Anlegget ligger i et landskap med flere store steinhauger, berghalder eller tipper. I haugene ligger jernmalm/hematitt. Disse er en viktig del av kulturminnet.

Det er et stort omkringliggende driftsområde i forbindelse med gruvedriften som må taes hensyn til i videre planlegging i området. Dette består blant annet av restene etter et lenseanlegg for å få vann ut av gruva. Steinfundamentene fra et vanddrevet pumpeverk er stort sett godt bevart i dag og restene av 20 rektangulære steinfundament for vannrenna til demningen er også i god stand.

Gnr. 25 Bnr. 32.

Datering: Trautgruva ble drevet av Odals Jernverk og var i drift fra 1708-1835 og 1870-1877. Den er et etterreformatorisk men bevaringsverdig industrianlegg.

Fangstgrop. Haugskogen. Ask. ID 108287

Beskrivelse:

Fangstgropa er 3.8 meter i diameter i ytre mål og 2,9 meter i diameter i indre mål. Dybden er om lag 1,1 meter. Markert og tydelig nedgravning. Bevokst med lavt kratt og noe småbusk.

Beliggenhet:

Fangstgropa ligger på en tørr morenerygg i Haugskogen nord for Bruvoll. Den ligger på kanten av et flatt parti som stuper bratt mot sørvest, i et småkupert skogsterreng hovedsaklig bevokst med gran, lite undervegetasjon.

Fangstgropa ble påvist av Hans Fredrik Haug.

Gnr. 27 Bnr. 12.

Datering: Dateringen er usikker men kan være førreformatorisk.

Fangstgrop. Haugskogen/Haugsåa. Ask. ID 108288

Beskrivelse:

Klart markert, sirkulær fangstgrop, med noe rektangulær bunn. Den er ca 1,5 meter i diameter og opp mot 1 meter dyp.

Beliggenhet:

Fangstgropa ligger på en markert forhøyning i terrenget og det er fristende å tolke den som en mulig skytterstilling/bogastø.

Herfra har det vært god utsikt i alle retninger. Gropa ligger tørt i et landskap som ellers er fuktig og myrete, med elva mot øst. Det er noe blandingsskog i området rundt.

Fangstgropa ble påvist av Hans Fredrik Haug.

Gnr. 29 Bnr. 16.

Datering: Dateringen er usikker men kan være førreformatorisk.

Fig. 18: Fra venstre: Fangstgrop ved Haugsåa mot vest. Høyre: Jaktspydspiss av jern fra Heer.

Kullmile. Slettmo. Ask. ID 108289

Beskrivelse:

Flatmile, 12 x 14 meter i diameter.

Mila er flat, sirkulær i formen, med en voll ca 1-2 meter bred rundt hele anlegget. Den er ca 0,5 – meter høy, og bevekst med småbusk, gress og kratt.

Beliggenhet:

Stor kullmile som ligger i et skogsområde ved Slettmo. Den ligger på en skogskledd morenerygg med bratte stup ned mot elv i sør og øst og er stort sett bevekst med barskog.

Ligger i tett blandingsskog, med overvekt av gran og furu, i svakt hellende terreng

Gnr. 25 Bnr. 2.

Datering:

Trolig etterreformatorisk.

Kullmila kan sannsynligvis dateres til seinmiddelalder eller senere. Den kan ha inngått i produksjonen av kull til Trautgruva eller Odals verk.

Kullgrop. Slettmo. Ask. ID 108290

Beskrivelse:

Klar og tydelig avgrenset kullgrop som er omlag 2.5 bred, 3 meter lang og 1 meter dyp. Den har mer eller mindre rundoval form med rektangulær bunn.

Beliggenhet:

Kullgropa ligger i skogsområdet ved Slettmo. Den ligger på en skogskledt morenerygg med bratte stup ned mot elva i sør og øst, ytterst på kanten av ryggen mot nordvest.

Gnr. 25 Bnr. 2.

Datering: Dateringen er sannsynligvis førreformatorisk.

Spydspiss av jern. Heer. Ask. ID 108292

Beskrivelse:

Spissen er en jaktspiss av jern. Spissen tilhører ingen kjent funntype/gruppe, og kan være produsert på gården. Den er ca 14,0 cm lang, og 5,0 cm bred over bladet. Falen står rett på bladet og er opp mot 1,0 cm i diameter. Ligner Rygh.526 i formen, men har kortere og bredere blad, og lengre og smalere tange. Virker mer robust.

Beliggenhet/Funnsted:

Funnet i Høymyrdalen i 1968 av Bjarne Steinberg da han grov hestevei. Funnet skal være gjort i forbindelse med en fangstgrop, ved *Barskjulet*. Liv Heiers bestefar kunne huske trestammer i gropa.

Forevist av Liv Heier (Tlf. 62971342).

Gnr. 16 Bnr. 1.

Datering: Tidlig Middelalder (ca 12 – 1300 e.kr).

Det var ikke tidligere registrert kulturminner i Heerområdet, men undertegnede ble under registreringsarbeidet forevist en spydspiss av jern fra Heer. **Ask. ID 108292**

Vevtyngde. Breidby. Ask. ID 108294

Beskrivelse:

Tyngden er om lag 12-14 cm lang og 8-9 cm bred. Den er oval, med et bikonisk hull øverst, i den ene delen av langsiden. Hullet er ca 2,0 cm i diameter. Tyngden er smalere i denne delen, og skrår noe utover mot den nederste delen.

Den er tilvirket i en kleberholdig skifer, noe brent og forkullet men i bra stand. Vanlig type i vikingtid, ligner Rygh.437.

Beliggenhet/Funnsted:

Funnet i kanten av Storsjøen i utkanten av eiendommen (gnr. 27/6) i leirholdig undergrunn, ca 1 meter fra land. Innlevert av Jarle Skyrud.

Gnr. 27 Bnr. 6.

Datering: Vikingtid (800 – 1050 e.kr)

2 kvernsteiner. Svenneby. Ask. ID 108298

Beskrivelse:

2 runde kvernstein, en under- og en overligger, i skifrig bergart.

Beliggenhet: Funnet i en avfallshaug på gården Svenneby. Forevist av Erik Olav Østmoen.

Gnr. 38 Bnr. 3, 12, 38.

Datering: Usikker.

Fig. 19: Fra venstre: Kvernstein på Svenneby: Høyre: Vevtyngde fra Breiby.

Skålgrop. Viken. Ask. ID 108300

Beskrivelse:

En enslig skålgrop, sirkulær form, ca 4,0 x 4,0 cm i diameter og med avrundet bunn.

Beliggenhet:

Ligger på innmark, midt på et lite flatt berg ved inngangspartiet til hovedhuset på gården.

Området rundt består av gressplen.

Gnr. 38 Bnr. 4.

Datering: Skålgroper plasseres vanligvis innenfor bronsealder (1800 – 500 f.kr).

Fig. 20: Skålgrop på Viken.

Røysfelt med mulige graver. Johansrud. Ask. ID 108306

Beskrivelse:

Den sentrale delen av feltet strekker seg i overkant av ca 250 meter i diameter øst-vest.

Det er i alle fall 40 synlige røyser i varierende størrelse, fra ca 1,5 x 1,5 meter og opp til ca 3 x 18 meter på feltet. Enkelte av disse er tørrmurt i ytterkantene. Stein størrelsen varierer fra små slåttstein, til stein opp mot ca 50 x 50 cm, men steinsammensetningen er for det meste homogen og ligger på et gjennomsnitt på ca 30 x 30 cm.

Ulik karakter og variasjon i størrelsen på røysene indikerer at de ikke er samtidige, og at de representerer forskjellige aktiviteter som åkerrydding og slåttedydding.

Det er i tillegg flere lange og kompakte steingarder, minst en eller flere mulige gravrøyser og tufter etter hus på feltet.

Feltet har trolig hatt hovedformål som slåtteland i etterreformatorisk tid, men har hatt ideelle forhold for et tidlig jordbruk. Det er gode muligheter for å identifisere åkerreiner i et landskap som dette, der vegetasjonen er holdt nede helt til i dag.

Beliggenhet:

Røysfeltet ligger i en svakt hellende sørvestvendt skråning, med optimale forhold for tidlig dyrking av små åkerlapper. To punkter i feltets ytterkanter er innmålt.

Gnr. 26 Bnr. 16.

Datering: Det har med stor sannsynlighet vært tatt opp jordbruk i området fra seinest vikingtid - middelalder, trolig tidligere.

Fig. 21: Kulturlandskapet på Johansrud. Storsjøen i bakgrunnen. Høyre: Tuft på Johansrud.

Fig. 22: Til venstre: Nærbilde av tuftas hjørne. Høyre: Steingard på Johansrud.

Gravhaug. Sand. Ask. ID 108307

Beskrivelse:

Klart markert, lav rundhaug, bekledd med tett kratt og noe løvskog. Haugen er rundt 15 meter i diameter og 1,5 meter høy. Massen er grus og sandblandet jord med noen større stein. Flere groper spredt i haugen grunnet uttak av masse.

Beliggenhet:

Haugen ligger på dyrkamark like ved kommunesenteret på Sand. Haugen ligger i nærhet til den gamle kirketufta på Sand.

Det er gjort funn av jernspisser på Sand, disse kan stamme fra bortpløyde gravhauger.

Gnr. 35.

Datering: Yngre Jernalder (500 – 1050 f.kr).

Fig. 23: Fra venstre: Gravhaugen på Sand. Høyre: Oppmuring i haugen på Bunes.

Gravhaug. Bunes. Ask. ID 108308

Beskrivelse:

Rundhaug, ca 10 meter i diameter. Høyden varierer fra 0,5 - 2 meter. Den er noe oval i formen, som kan skyldes moderne inngrep og jordarbeid. Haugen er jord- og sandblandet, og bevokst med gress og småkritt. Noe rydning i kanten mot N og Ø, naturlig fortsettelse mot S. Haugen er delt i to med en grøft. Denne går på tvers om lag midt i haugen. Her er det en oppmurt ovsstruktur som består av betong og steinheller.

Beliggenhet:

Haugen ligger mer eller mindre i hagen på hytte i tilknytning til gården på Bunes. Den ligger oppå, og i forlengelsen av, et naturlig berg i utkanten av hagen mot sør.

Gnr. 38 Bnr. 8.

Datering: Vikingtid (800 – 1050 e.kr).

Skiferbrudd. Fjell. Ask. ID 108310

Beskrivelse:

Bruddet er rundt 5 meter bredt og 2 meter høyt. Endel bruddstein ligger på bakken foran bruddet.

Beliggenhet:

Ligger i skogsområde. GPS punktet hvor bruddet ligger er skutt inn ved geilens (Ask. ID 104311) begynnelse, i øst, nærmest gården på Mellom Fjell

Geilen følger flere soner, skogsområder med småbusk og kratt, langs dagens vei, over dyrkamark, og deretter utmark

Gnr. 41 Bnr. 1.

Datering: Uviss. Eldre enn 100 år.

Fig. 24: Skiferbruddet på Fjell mot nord.

Geil. Fjell II/Toner. Ask. ID 108311

Beskrivelse:

Geilen er 2,5 meter bred med kraftig oppmuring på hver side. Oppmuringen er opp mot 1 meter bred og 80 cm høy. Det er registrert steinpakninger mellom oppmuringene på geilen.

Beliggenhet:

Funnet representerer rester av en geil som har gått fra Fjell og opp i utmarka nord for Toner. Den er også mulig å spore lenger mot nordvest. Geilen var brukt til å føre dyr ut på beite i utmark. Punktet er skutt inn ved et av geilens vestligste punkt, opp mot Tonerskogen, på vei mot utmark. Geilen begynner på Mellom Fjell, og det er skutt inn et GPS punkt på stedet.

Ask. ID 108310 representerer et skiferbrudd på Fjell. Geilen ble påvist av Hans Petter Skinstad.

Gnr. 39. Bnr.1.

Datering: Uviss. Den kraftige oppmuringen viser bruk over lang tid, og geilen har trolig vært i bruk fra jernalder og opp i nyere tid.

Røysfelt med graver og geil. Kuggerud. Ask. ID 108316

Beskrivelse:

Rundt 30 synlige røyser i varierende størrelse, fra ca 1,5 x 1,5 meter og opp til ca 3 x 18 meter. Enkelte av disse er tørrmurt i ytterkantene. Stein størrelsen varierer fra små slåttstein, til stein opp mot ca 50 x 50 cm, men steinsammensetningen er for det meste homogen og ligger på et gjennomsnitt på ca 30 x 30 cm.

Ulik karakter og variasjon i størrelsen på røysene indikerer at de ikke er samtidige, og at de representerer forskjellige aktiviteter som åkerrydding og slåtterydding.

Det er kompakte steingarder og minst en, trolig flere mulige gravrøys på feltet.

Feltet har trolig hatt hovedformål som slåtteland i etterreformatork tid, men har hatt ideelle forhold for et tidlig jordbruk. Det er gode muligheter for å identifisere åkerreiner i et landskap som dette, der vegetasjonen er holdt nede helt til i dag.

Beliggenhet:

GPS-punktet er skutt inn ved rest av en geil, som går fra dyrkamarka øverst på Kuggerud og nordover i utmark.

Feltet ligger i en svakt hellende sørvestvendt skråning, med optimale forhold for tidlig dyrking av små åkerlapper.

Gnr. 56. Bnr. 29.

Datering: Rydningen har trolig pågått over lang tid, men eksakt alder er vanskelig å anslå uten inngrep. Sannsynlig datering er fra bronsealder - jernalder - middelalder.

Gravrøys. Kuggerud. Ask. ID 108317

Beskrivelse:

Røysa er en godt markert, og framtrødende gravrøys. Den er oval, ca 6 x 15 meter i diameter, og 1 –2 meter høy. Den består av små og mellomstor stein, og noe av topplaget/overflaten består trolig av slåttstein som er kastet opp på røysa ved dyrking og slått i årenes løp.

Beliggenhet:

Røysa ligger i kulturlandskap på Kuggerud, med rydningsrøys, geil og kraftige steingarder. Område rundt er noe tilvekst med småkratt og løvtrær.

Gnr. 56. Bnr. 29.

Datering: Jernalder - Bronsealder

Fig. 25: Fra venstre: Gravrøys på Kuggerud mot nord. Høyre: Geil på Kuggerud mot ØNØ.

Kjerne av flint. Fjell. Ask. ID 108320

Beskrivelse:

Liten flintknoll av svart flint, med cortex og avspaltningssarr. Største mål ca 6,0 cm.

Beliggenhet/Funnsted:

Funnet ved graving av vannledning rundt 1930. Funnstedet var rundt en meter under markoverflaten i leirholdig undergrunn.

Innlevert av Goro Haug Thesen.

Gnr. 41.

Datering: Steinalder.

Rydningrøysfelt. Linder. Ask. ID 108313

Beskrivelse:

Røysfelt med uregelmessige, små og store røyser. I likhet med Johansrud ligger feltet i svakt sørvest hellende terreng. Røysene ligger i tett granskog og er større i oppbyggingen enn på Johansrud. De fleste har en uregelmessig oppbygging med små og stor stein.

Beliggenhet: Ligger i tett granskog. GPS-punktet er skutt inn lengst mot N på røysfeltet.

Gnr. 26 bnr. 1.

Datering: Feltet er ryddet over tid, men variasjon i røysenes størrelse og form tyder på at flere kan være førreformatoriske.

Tjæremile. Trautskogen. Ask. ID 108314

Beskrivelse:

Tjæremila er rundt 3 x 3 meter, men utstrekningen er vanskelig å avgjøre. Den ligger i forlengelsen av et naturlig berg, dekket av mose og kratt, og det er kun noe av tjæremilas renne det er mulig å se.

Beliggenhet:

Ligger i skogsområde med barskog og et skogsdekke bestående av småkratt, gress og mose, ikke langt fra veien opp mot Trautgruva. Påvist av Fridolf Stuen.

Gnr. 25 Bnr. 32.

Datering: Uviss

Jernfremstillingsanlegg. Øvre Knapper. Ask. ID 114975

Beskrivelse:

Jernvinne, funn av både ovnsforing, renneslagg og slagg fra eldre jernalder-ovner. Området med slagg er rundt 8 x 20 meter, men det ble ikke funnet ovnsanlegg. Jernvinna ligger i en bratt skråning ned mot elva, i diameter er funnområdet for slagg opp mot 20 meter.

Beliggenhet:

Ligger i utmark, skogsterreng, med småbusk og kratt, og høye furu og grantrær. Tørr sandholdig undergrunn, morenerygg.

Gnr. 49

Datering: Eldre og yngre jernalder

Steinalderlokalitet. Solaust. Ask. ID 114976

Beskrivelse:

Oppsamlet boplassfunn

Undergrunnen består av grovkornet sand og småstein. Det var funn av kull på lokaliteten. Funnene består av avslag av flint, kvartsitt og mylonitt. Materialet er varmepåvirket, vannrullet og patinert. Kun avslagsmateriale av flint og kvartsitt bevart.

Beliggenhet:

Lokaliteten ligger i sørlige enden av Råsen, i strandkanten, rett ved elveos.

Gnr. 14 Bnr.1

Datering: Yngre Steinalder

Pilspiss av jern. Garvik. Ask. ID 114977

Beskrivelse:

Spissen tilhører ingen kjent funntype/gruppe. Ligner Rygh.547 i formen, men er sterkt erodert.

Den er ca 3,0 cm lang, og 1,2 cm bred over bladet. Tangen er rektangulær, står rett på bladet og er rundt 0,5 cm i diameter.

Beliggenhet/Funnsted:

Funnet på Garvik, i strandsonen på Storsjøen.

Fig. 26: Fra venstre: Pilspiss av jern fra Garvik. Høyre: Funn fra yngre steinalder, Solaust.

3 Stokkebåter, fra Tannsjøen, Tjernsjøen og Lognsjøen.

Under registreringer i 2007 ble undertegnede forevist tre stokkebåter. Videre kartfesting, undersøkelse og datering av disse ble foretatt av Pål Nymoen, Norsk Sjøfartsmuseum. Den ene, som ble funnet i Tannsjøen (nå på Østmoen), er trolig laget en gang mellom 1460 og 1650. Den andre, som har vært brukt i Tjernsjøen (nå på Solhaug), er datert til 1450, båten fra Lognsjøen (nå på Øvre Holt) var ikke datert ennå. Dateringen er gjort ved hjelp av C14-metoden, som gjør det mulig å finne ut når treet som er brukt, ble hogget.

Det er også gjort funn av en fjerde stokkebåt, fra Tennungen og oppbevart på Soløst i mange år.

Fig. 27: Stokkebåten fra Tannsjøen

10.0 Sammenfatning og konklusjon

10.1 Sammenfatning

Det ble under kulturminneregistreringene i 2005, 2006 og 2007 registrert til sammen 56 kulturminner. Ikke alle er automatisk fredete kulturminner, men fordi de anses som bevaringsverdige, er de kartfestet og lagt inn i Askeladden med ID-nr. Det er utarbeidet et fotoarkiv med bilder av kulturminnene, tilknyttet ID-nr. i Askeladden.

I forbindelse med tidligere registreringer i Nord-Odal ble Oldakssamlingens fornminnedatabase og Topografisk arkiv gjennomgått. Det er registrert 25 enkeltfunnede gjenstander i Nord-Odal. De fleste funnstedene for fornminner som allerede er registrert i Oldsakssamlingens fornminnearkiv er også målt inn og lagt inn i Askeladden.

Universitetets Oldsakssamling tillot avfotografering av alle innleverte gjenstander fra Nord-Odal, også disse er inkludert i fotoarkivet.

Under registreringsarbeidet ble undertegnede gjort kjent med flere kulturminner. Dette gjelder i stor grad utmarksminner, som for eksempel kullgroper og kullmiler, samt anlegg knyttet til jernframstilling eller jaktrelatert aktivitet. Også nyere tids kulturminner som kavlbuer- og veier, steinbuer, seterområder, gruvevirksomhet, transportårer og veisystem er viktig å få registrert og kartfestet. Dette er arbeid som bør prioriteres videre.

10.2 Konklusjon

I forhold til løsfunn av gjenstander fra Nord-Odal kan det foreløpig konkluderes med at de innmarksneare områdene rundt Storsjøen har vært i bruk siden midten av eldre steinalder, så å si rett etter at denne delen av Norges innland var blitt isfritt (konisk flekkekerne av flint, Bunes, og buttnakket bergartsøks, Vatne). Det er gjort flere funn fra yngre steinalder, blant annet et fragment av en slipt øks av flint (Austvatn), og en boplass ved Råsen på Solaust. Man ser en intensivering av bruken av de samme områdene i løpet av siste del av yngre steinalder. Sandholdig jord og områder med løsmasseavsetninger og gode forhold for tidlig dyrking utmerker seg. Her er det nesten uten unntak gjort funn av enkle skafthullsøkser av tidlig type. De fleste av disse er funnet i forbindelse med den første gården på bruket (bruksnr. 1, på Føsker, Sand, Fjell, Garvik, Svenneby).

Det er også gjort sikre funn av bronsealdertype. Både noen av skafthullsøkserne og to skaffurekøller skriver seg fra denne perioden (Nordstrand, Stormoen). Også en flatehugget dolk, og to pilspisser av flint er fra eldre bronsealder.

Både kulturlandskapet på Kuggerud og Johansrud viser jordbruksaktivitet over flere perioder, trolig allerede fra yngre steinalder eller bronsealder.

Her er registrert et femtitalls rydningsrøyser av ulik karakter. Flere av disse kan være gravrøyser. Områder som utmerker seg i denne sammenheng er Kuggerud, Fjell, Linder og Johansrud. På de samme gårdene finnes også fornminner som omfattende geilsystem, veifar og tufter etter hus. Det er også registrert massive steingarder både på Kuggerud, Fjell og Johansrud. På Kuggerud er det i tillegg registrert en gravrøys som trolig er fra bronsealder.

Også funn fra jernalder viser bosetning i de gode områder med god løsmasseavsetning rundt Storsjøen, men det er en tendens til at ny dyrkamark blir tatt opp. Nye redskaper av jern fører til at det er mulig å ta opp tyngre og mer leirholdig jord. På de store gårdene rundt Storsjøen, med godt beite og mye jord, tilhørende utmark med skog og sæter (Mo, Elsmo, Fjell, Sand, Knapper) er det gjort funn av redskaper fra jernalder som tyder på at disse kan ha vært utstyr i bortpløyde gravhauger (pilspisser, spydspisser, kvartsbryner). Det ser også ut til at noen av disse gårdene har hauger bevart.

Det ble registrert flere automatisk fredete utmarksminner som tyder på intensiv bruk av skogen og utmarka. I Nord–Odal er det lang tradisjon for jern- og kullproduksjon (Bakkefløyta, Trautskogen og Trautgruva, Garviksætra og Øvre Knapper), samt jakt på både stor- og småvilt (Bakkefløyta, Garviksætra, Gjeddevatnet). Dette ble bekreftet med funn av kullgroper og miler, fangstgroper og anlegg knyttet til jernproduksjon. Flere av disse kan være tatt i bruk allerede i eldre jernalder, men det er vanskelig å fastslå dateringer på denne typen anlegg. Jernvinneanleggene både på Øvre Knapper og viser bruk i både eldre- og yngre jernalder, og sannsynligvis inn i middelalder. Det finnes i tillegg sikkert mange flere utmarksminner i skogene i Nord-Odal. Men det ville føre for langt å forsøke å registrere områder av så store dimensjoner før eventuell utbygging gjør det nødvendig.

11.0 Litteratur

Kirkeby, Birger. 1966. *Odalsboka*. Fellesbind for Nord- og Sør-Odal.. Ny utgave 2003. Utgitt av sør- og Nord-Odal kommune.

Tronbøl, Ingegerd og Underthun, Kari. Trautgruva i Nord-Odal.

Universitetets Oldsakssamling Tilvekstkatalog (digitalt). Kulturhistoriske samlinger i Oslo.

Topografisk arkiv. Oldsakssamlingen i Oslo.

12.0 Figurliste

- Fig. 1: Kartutsnitt over Nord-Odal og den sørvestlige del av Hedmark..... s. 2
- Fig. 2: Kart over områdene for spredt boligbygging..... s. 4
- Fig. 3: Øverst fra venstre: C12587 Konisk kjerne av flint, eldre steinalder,
C26140 Øks av jern fra middelalder.
Nederst fra venstre: C12586 Enkel skafthullsøks fra yngre steinalder,
C26318 Øks av jern fra vikingtid. s. 12
- Fig. 4: C25386 a-b-c Skaftefurekølle øverst til venstre, enkel skafthullsøks i midten
(skafthullet ikke fullført), retusjert flintavslag til høyre..... s. 13
- Fig. 5: C12588 Spydspiss av jern fra middelalder..... s. 13
- Fig. 6: Øverst fra venstre: C35016 Buttnakket bergartsøks, eldre steinalder, s. 14
C12241 Bredegget flintøks, yngre steinalder, C35016 Gjenstand med hull..... s. 14
- Fig. 7: Fra venstre: C12269 Enkel skafthullsøks fra yngre steinalder/bronsealder,
C23837 Pilspiss av jern fra yngre jernalder..... s. 15
- Fig. 8: Fra venstre: C25539 Ryggflekke av flint (kniv), steinalder/bronsealder,
C17237 Enkel skafthullsøks, miniatyr, yngre steinalder,
C6823 Enkel skafthullsøks med fasettert egg, yngre steinalder..... s. 15
- Fig. 9: Fra venstre: C25575 a og b, pilspisser av jern fra vikingtid,
C20576 Skaftefurekølle fra bronsealder..... s. 15
- Fig. 10: C4669 Flintdolk fra bronsealder..... s. 15
- Fig. 11: C28617 Flateretusjert pilspiss av flint fra bronsealder,
C4065 Enkel skafthullsøks med fasettert egg fra yngre steinalder,
C12086 Bryne av kvartsitt fra vikingtid. s. 16
- Fig. 12: Fra venstre: Steingard på Fjell mot N, Steingarden på Fjell mot VNV..... s. 18
- Fig. 13: Fra venstre: Haugen på Nystua mot nord, Høyre: Haugen på Brustad mot øst..... s. 19
- Fig. 14: Gravrøys på Kuggerud mot SØ..... s. 20
- Fig. 15: Venstre: Gravrøys på Kuggerud mot VNV. Høyre: Steingard på Kuggerud mot N..... s. 21
- Fig. 16: Fra venstre: Haugen på Haug mot vest. Høyre: Kirketufta på Jugramoen mot øst..... s. 23
- Fig. 17: Fra venstre: Haugen på Hagajordet mot øst. Høyre: Fangstgropene mot sørøst.
Bare bunnen er bevart..... s. 25
- Fig. 18: Fra venstre: Fangstgrop ved Haugsåa mot vest..... s. 27
Høyre: Jaktspydspiss av jern fra Heer..... s. 29
- Fig. 19: Fra venstre: Kvernstein på Svenneby.
Høyre: Vevtyngde fra Breidby..... s. 29
- Fig. 20: Skålgrop på Viken..... s. 30
- Fig. 21: Kulturlandskapet på Johansrud. Storsjøen i bakgrunnen.
Høyre: Tuft på Johansrud..... s. 31
- Fig. 22: Til venstre: Nærbilde av tuftas hjørne. Høyre: Steingard på Johansrud..... s. 31
- Fig. 23: Fra venstre: Gravhaugen på Sand. Høyre: Oppmuring i haugen på Bunes..... s. 32
- Fig. 24: Skiferbruddet på Fjell mot nord..... s. 33
- Fig. 25: Fra venstre: Gravrøys på Kuggerud mot nord

<i>Høyre: Geil på Kuggerud mot ØNØ.</i>	<i>s. 35</i>
<i>Fig. 26: Fra venstre: Pilspiss av jern fra Garvik.</i>	
<i>Høyre: Funn fra yngre steinalder, Solaust.....</i>	<i>s. 37</i>
<i>Fig. 29: Stokkebåt fra Tannsjøen.....</i>	<i>s. 37</i>